

Mary Douglas

Kako mislijo institucije

Mary Douglas

Kako mislijo institucije

Spremna študija

Živa Kos, Slavko Gaber in Veronika Tašner

Mary Douglas
Kako mislijo institucije

Naslov izvirnika How Institutions Think (Frank W. Abrams Lectures),
Syracuse University Press, Syracuse, New York, 1986

Spremna študija Živa Kos, Slavko Gaber in Veronika Tašner

Prevod Naum Dretnik, Goran Gaber

Slovenski jezikovni pregled Tomaž Petek

Izdala in založila Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

Za založnika Janez Vogrinc, dekan

Oblikovanje naslovnice Roman Ražman

Priprava Igor Cerar

Tisk Birografika Bori, d.o.o, Ljubljana

Naklada 300 izvodov

1. izdaja, 1. natis

Ljubljana, junij 2018

Izdajo knjige je finančno podprla Javna agencija za
raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

.....
CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.334

316.72

DOUGLAS, Mary, 1921-2007

Kako mislijo institucije / Mary Douglas ; spremna študija Živa Kos,
Slavko Gaber in Veronika Tašner ; [prevod Naum Dretnik, Goran Gaber].
- 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Pedagoška fakulteta, 2018

Prevod dela: How institutions think

ISBN 978-961-253-223-9

295307008
.....

© Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, 2018

KAZALO VSEBINE

- 7 **Predgovor** (*Melvin A. Eggers*)
- 9 **Spremna beseda**
- 13 **Uvod**
- Prvo poglavje*
- 21 **INSTITUCIJE NE MOREJO MISLITI PO SVOJE**
- Drugo poglavje*
- 31 **IZKLJUČITEV MAJHNOSTI OBSEGA**
- Tretje poglavje*
- 39 **KAKO PREŽIVIJO LATENTNE SKUPINE**
- Četrto poglavje*
- 51 **INSTITUCIJE SO UTEMELJENE NA ANALOGIJI**
- Peto poglavje*
- 59 **INSTITUCIJE PODELJUJEJO ISTOVETNOST**
- Šesto poglavje*
- 71 **INSTITUCIJE POMNIJO IN POZABLJAJO**
- Sedmo poglavje*
- 83 **PRIMER INSTITUCIONALNEGA POZABLJANJA**
- Osmo poglavje*
- 93 **INSTITUCIJE RAZVRŠČAJO**
- Deveto poglavje*
- 109 **INSTITUCIJE SPREJEMAJO ODLOČITVE O ŽIVLJENJU IN SMRTI**
- 125 **Viri in literatura**

133 Spremna študija

Živa Kos, Slavko Gaber in Veronika Tašner
**SODOBNOST POTREBUJE DRUŽBO IN
INSTITUCIJE**

151 Stvarno in imensko kazalo

MARY DOUGLAS je diplomirala, magistrirala in doktorirala na Univerzi v Oxfordu. Zgodaj v karieri je pod okriljem Mednarodnega afriškega inštituta (*International African Institute*) opravljala terensko delo v belgijskem Kongu. Predavala je antropologijo na Oxfordu in londonskem University College. Na tem področju je opravljala delo tudi kot izredna profesorica na Univerzi v Londonu, kjer je bila pozneje tudi redna profesorica socialne antropologije. Leta 1977 je prišla v Ameriko kot direktorica raziskovanja kulture v fundaciji Russell Sage, leta 1981 pa se je preselila na Univerzo Northwestern kot profesorica humanistike Avalon Foundation.

PREDGOVOR

Mary Douglas je izvedla šest predavanj v seriji Abrams Lectures na Univerzi Syracuse v zadnjih dveh tednih marca 1985. Omogočila jih je podpora fundacije Exxon Education v spomin na Franka W. Abramsa, nekdanjega predsednika uprave podjetja Standard Oil Company (New Jersey), predhodnika Exxona, ter nekdanjega predsednika kuratorija Univerze Syracuse.

Gospod Abrams je bil celotno življenje goreč podpornik visokega šolstva. Ustanovil je Svet za finančno pomoč izobraževanju (Council for Financial Aid to Education); deloval je kot predsednik sklada za napredek v izobraževanju (Fund for the Advancement of Education) fundacije Ford in kot upravnik fundacije Alfreda E. Sloana. Gospod Abrams je igral ključno vlogo pri ozaveščanju ameriškega poslovnega sveta, in sicer s pomočjo edukacije pa tudi prek prelomnih pravnih precedensov, o nujnosti finančne podpore, ki naj bi jo podjetja namenjala zasebnemu visokemu šolstvu.

Fundacija Exxon Education še naprej razvija zgodnje delo Franka Abramsa. Vodilna vloga fundacije v podpori visokega šolstva je gotovo dobro poznana in spoštovana. Fundaciji smo hvaležni za njeno veliku dušno podporo več projektom univerze, še posebej pa smo ponosni na vrsto predavanj Abrams, saj je Frank Abrams leta 1912 diplomiral prav na Univerzi Syracuse.

Posebna zahvala gre tudi članom načrtovalnega odbora Abrams Lecture Series, ki ga vodi Guthrie S. Birkhead, dekan Maxwell School of Citizenship and Public Affairs. Z dekanom Birkheadom sodelujejo Michael O. Sawyer, prorektor univerze in profesor ustavnega prava, L. Richard Oliner, dekan School of Management, Richard D. Schwartz, profesor prava Ernest I. White, Chris J. Witting, predsednik odbora upravnikov Univerze Syracuse, in Robert L. Payton, predsednik fundacije Exxon Education.

Mary Douglas je bila nadvse ustrezljiva predavateljica in gostja kampusa. Podala je pet občudovanja vrednih predavanj, se redno srečevala z učiteljskim zborom in podiplomskimi študenti, obiskovala dodiplomska predavanja in v občasno turobne dneve zgodnje sirakuške pomladi vnesla prav poseben sončni sijaj.

MELVIN A. EGGERS, rektor
Univerza Syracuse

SPREMNA BESEDA

Ta knjiga je rezultat povabila Univerze Syracuse, da podam šesti niz predavanj¹ v seriji Franka W. Abramsa. V takšnem primeru temo delno nakazuje že priložnost sama. Tema je morala biti zaradi povabila Maxwell School of Citizenship and Public Affairs velika, a hkrati podana na zgoščen način. Glede na to, da sem bila izbrana za predavateljico, se zdi, da bi bila osebna sinteza lahko primerna. Tako so bila predavanja odlična priložnost, da ponovim, kar sem že poskušala povedati. Ker sem tokrat predavala pozornemu in kritičnemu občinstvu Univerze Syracuse, sem temo morala poizkusiti predstaviti v novi luči, jasneje in prepričljivejše, ter jo mogoče končno izreči na pravi način.

Potrebujemo teorijo institucij, ki bo popravila trenutni nesociološki pogled na človeško spoznavanje, hkrati pa potrebujemo tudi spoznavno teorijo, ki bo dopolnila slabosti institucionalne analize. Tema je dovolj obsežna, aktualna in nepreizkušena za spekulativen pristop. To je prva knjiga, ki bi jo morala napisati za pisanjem o terenskem delu v Afriki. Namesto tega sem v poskusu, da bi iz Afrike posplošila na naše stanje, napisala *Čisto in nevarno* (1966).² Prijatelji so mi takrat dejali, da je knjiga *Čisto in nevarno* težko razumljiva, intuitivna in slabo pripravljena. Imeli so prav in vse od takrat poskušam razumeti teoretično in logično sidrišče, ki bi ga potrebovala za predstavitev koherentne utemeljitve argumenta o družbenem nadzoru spoznavanja. To delo je še *en post hoc* uvod. Je neke vrste prolegomenon k *Risk Acceptability* (1986), ki obtožujoče kaže na strokovne slepe pege in na zakoreninjen odpor do te teme. Delo *Risk Acceptability* samo pa je kot nekakšen priložen uvod k *Risk and Culture* (1982 z Aaronom Wildavskyjem), tj. knjigi, ki kaže, kako je mogoče antropološko analizo javnih prepričanj razširiti na naš primer. Toda *Risk and Culture* je utemeljitev, ki bi morala obstajati, preden je bilo leta 1970 objavljeno delo *Implicit Meanings*, ki vključuje esej z naslovom *Environments at Risk*. Dela bi morala biti objavljena v nasprotnem vrstnem redu, tako da bi bilo *The Lele of the Kasai* (1963) zadnje. Če bi bilo tako, bi odbor Abrams Lecture zdaj prejel prvo v seriji. In vendar, kako naj bi se to zgodilo, ko pa sem skozi čas nabrala toliko dolgov? Veliko piscev, mladih in starih, in tudi nekaj, ki jih zdaj na žalost ni več med nami, mi je pomagalo v vsakem obdobju. Želim si, da bi lahko verjela, da bo to delo tako sprejemljivo, da bi razbilo urok in bi lahko zdaj začela pisati naprej in ne nazaj.

- 1 Pričujoče besedilo je rezultat govorjenega jezika in ni klasično pisana znanstvena monografija. V prevodu v sled govorjene besede, z namenom ohraniti miselni slog avtorice, nismo posegali.
- 2 Douglas, M., 2010. *Čisto in nevarno: analiza konceptov nečistosti in tabuja*, Ljubljana: Študentska založba.

Knjiga se začne s sovražnostjo, ki so je bili deležni Émile Durkheim in durkheimovci, ko so govorili o institucijah ali družbenih skupinah, kot da bi šlo za posameznike. Že sama ideja nadosebnega spoznavnega sistema spodbudi globoko ogorčenost. Užaljenost je sama po sebi dokaz, da nad ravno posameznega človeka neka druga hierarhija »posameznikov« vpliva na člane nižje ravni, da se nasilno odzovejo proti tej ali oni ideji. Za posameznika, ki obsega razmišljajoče ljudi, se verjame, da je zlobne totalitarne vrste, zelo centralizirana in učinkovita diktatura. Anthony Greenwald (1980) na primer totalitarne modele tega, kar poimenuje zunajosebna področja znanja, črpa pri Hannah Arendt in Georgeu Orwellu. Razmislek pa razjasni tako, da je pri višjih ravneh organizacije nadzor nad navadnimi člani običajno šibkejši in bolj razpršen. Veliko pretanjenih in sposobnih mislecev surova politična analogija med posameznim umom in družbenimi vplivi na spoznavanje tako prestraši, da raje odmislijo celoten problem.

Antropologi ga ne morejo odmisliiti. Émile Durkheim, E. Evans - Pritchard in Claude Lévi - Strauss so odlični voditelji, ki jim gre slediti. Na celotnem področju, ki ga obravnavamo tu, je največji pečat pustil Robert Merton. Njemu s spoštovanjem in z naklonjenostjo posvečam knjigo in verjamem, da bo v svoji dobrodušnosti spregledal njene pomanjkljivosti. Tudi moj mož zasluži poseben poklon. Dolgoletne izkušnje skupnega življenja so naju naučile, da je ob dveh na videz nerešljivih težavah najbolje uporabiti posreden pristop. Namesto neposrednega spopada z vsako težavo posebej lahko eno skupino težav soočimo z drugo. Ta strategija, ki ustvarja nove opredelitve tega, kar je treba razrešiti, daje okvir tej knjigi.

Dva očarljiva tedna sem uživala v prijetnem gostoljubju rektorja in gospe Eggers ter veliko programov in oddelkov na Syracuse. Delo so mi olajševali sprejem in podpora Guthrieja Birkheada, dekana Maxwell School, modri nasveti Manfreda Stanleyja (in ne pozabljam vztrajne konstruktivne kritike njegove družine) ter popolne organizacije Jamesa G. Giesa. Različne dele sem preizkusila v takšni ali drugačni obliki. Prvo in drugo poglavje sem predstavila na Conference on Right Categories, ki jo je leta 1985 na Univerzi Northwestern v čast Nelsona Goodmana finančno podprla fundacija Wenner-Gren. Vsem sodelujočim se zahvaljujem za razpravo. Kaiu Eriksonu se zahvaljujem za priložnost, da sem lahko dele tretjega poglavja povadila ob priložnosti Hollingshead Memorial Lecture na Univerzi Yale. Zgodnjo različico šestega in sedmega poglavja sem predstavila na okrogli mizi na temo »Is social order possible?« na srečanju ameriške sociološke zveze (American Sociology Association) leta 1983 v San Antoniu. Zahvaljujem se tudi Jamesu Shorterju, predsedniku, da mi je dovolil objavo te daljše študije javnega spomina. Del devetega poglavja sem podala na seminarju Russella Hardina o etiki na Univerzi v

Chicagu. Zahvaljujem se Russellu Hardinu in Alanu Gewirthu za njuno koristno kritiko. David Bloor, Barry Barnes in Lawrence Rosen so tudi podali pomembne kritike. Veliko ljudi na Univerzi Northwestern je kritiziralo in se pogovarjalo o različnih delih. Reid Hastie je prispeval potrebno ravnotežje in kup referenc iz psiholoških spisov. Robert Welsch je prebral celoten rokopis in pomagal s koristnimi kritikami. Andrew Leslie je delal na bibliografiji. Richard Kerber je raziskoval razvrščanja trgovine z vinom. Helen McFaul je prispevala idealno obliko tajniške podpore, o kateri lahko avtorica le sanja, tj. daleč onkraj dolžnosti.

MD

IZ VSEBINE

PISATI O SODELOVANJU IN SOLIDARNOSTI pomeni hkrati pisati o zavrnitvi in nezaupanju. Pri solidarnosti gre za posameznike, ki so v imenu večje skupine pripravljeni trpeti in pričakujejo, da bodo tudi drugi enako storili zanje. O teh temah je težko govoriti neprizadeto; dotikajo se zelo zasebnih občutij privrženosti in svetosti. Kdor koli je sprejel zaupanje in zahteval žrtvovanje oziroma je sam zaupal ali se žrtvoval, se zaveda moči socialne vezi. Ne glede na to, ali izvira iz predanosti avtoriteti, sovraštva do tiranije ali pa iz nečesa, kar je med tema skrajnostma, se socialne vezi ne postavlja pod vprašaj. Poskusom njenega razkrivanja in raziskovanja se nasprotuje. Kljub temu pa jo moramo preučiti. Na vsakega posameznika in posameznico neposredno vpliva kakovost zaupanja, ki ga ali jo obdaja. Včasih lahko verne neomajnost oblastnikom dopušča ignoriranje javnega interesa. Drugič je zaupanje kratkotrajno in krhko ter se hitro prelevi v paniko. Naslednjič pa je nezaupanje tako močno, da sodelovanje ni mogoče.